

Sygn. akt V CSK 533/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 grudnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Władysław Pawlak

SSN Roman Trzaskowski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa J. D.
przeciwko Bankowi (...) S. A. w W.
o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 13 grudnia 2018 r.,
skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 7 czerwca 2017 r., sygn. akt I ACa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 7 czerwca 2017 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację od wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 6 grudnia 2016 r., oddalającego powództwo J. D. przeciwko Bankowi (...) S.A. w W. (dalej – „(...)”) o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności.

W sprawie zostało ustalone m.in., że w dniu 16 czerwca 2005 r. Bank B. S.A. z siedzibą w K. (dalej – „BANK B.”) wystawił względem powoda bankowy tytuł egzekucyjny nr (...) (dalej – „BTE”), w którym stwierdził zobowiązanie powoda z tytułu umowy kredytu (dalej – „Umowa”), a postanowieniem z dnia 1 sierpnia 2005 r. Sąd Rejonowy nadał temu tytułowi klauzulę wykonalności. Na tej podstawie, wnioskiem datowanym na dzień 12 grudnia 2005 r., BANK B. zwrócił się do Komornika przy Sądzie Rejonowym (dalej – „Komornik”) o wszczęcie postępowania egzekucyjnego przeciwko powodowi.

Po wszczęciu postępowania egzekucyjnego BANKU B. i (...) uzgodniły podział BANKU B. w trybie art. 529 § 1 pkt 4 k.s.h., tj. przez przeniesienie na (...) części majątku (zorganizowanej części przedsiębiorstwa) BANK B. w zamian za akcje (...), które obejmą akcjonariusze BANKU B. Stosownie do planu podziału składniki majątku BANKU B. obejmujące m.in. prawa, obowiązki, należności i zobowiązania wynikające z Umowy miały przypaść (...), co nastąpiło w dniu 29 listopada 2007 r. (dzień wydzielenia).

Postanowieniem z dnia 18 lutego 2010 r. Komornik umorzył postępowanie egzekucyjne z wniosku BANKU B. wobec stwierdzenia bezskuteczności egzekucji. Postanowienie to zostało doręczone wierzycielowi w dniu 22 lutego 2010 r. i uprawomocniło się w dniu 2 marca 2010 r.

Wnioskiem z dnia 11 stycznia 2013 r. (...) wniósł o nadanie na swoją rzecz klauzuli wykonalności, stwierdzającej przejście wierzytelności objętej BTE na jego rzecz jako następcy prawnego BANKU B., co nastąpiło postanowieniem Sądu Rejonowego z dnia 29 stycznia 2013 r.

Pismem z dnia 6 maja 2016 r. powód wezwał (...) do złożenia wniosku o umorzenie przedmiotowego postępowania egzekucyjnego, powołując się na przedawnienie roszczenia, jednakże spotkał się z odmową.

Uznając żądanie powoda za bezpodstawne, Sądy obu instancji wyraziły zgodny pogląd, że roszczenie (...) nie uległo przedawnieniu. Wbrew tezie powoda przyjęły, że dla kontynuowania postępowania egzekucyjnego po dniu 29 listopada 2007 r. (dzień wydzielenia) nie było konieczne nadanie BTE klauzuli wykonalności na rzecz (...) jako następcy prawnego BANKU B., argumentując na podstawie art. 531 § 1 k.s.h., iż następstwo to oparte było na sukcesji uniwersalnej (częściowej sukcesji

uniwersalnej co do części praw i obowiązków określonych w planie podziału) i powodowało automatycznie ogólne następstwo procesowe.

Na tej podstawie doszły do wniosku, że bieg przedawnienia roszczenia objętego BTE, który został przerwany wnioskiem BANKU B. z dnia 12 grudnia 2005 r., spoczywał – ze skutkiem względem (...) - aż do dnia uprawomocnienia się postanowienia Komornika o umorzeniu egzekucji z dnia 18 lutego 2010 r, tj. do dnia 2 marca 2010 r. Zaczął wówczas biec na nowo, jednak przed jego upływem został ponownie przerwany w wyniku złożenia przez (...) w dniu 11 stycznia 2013 r. wniosku o nadanie klauzuli wykonalności.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) wniósł powód, zaskarżając go w całości. Zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj. art. 123 § 1 pkt 1 k.p.c., art. 124 § 2 k.c. w związku z art. 531 § 1 i art. 530 § 2 k.s.h. w związku z art. 788 k.p.c., art. 531 § 1 i 530 § 2 k.s.h. w związku z art. 123 § 1 pkt 1 k.c. oraz art. 123 § 1 pkt 1 i 124 § 2 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wiodące znaczenie dla oceny zasadności skargi kasacyjnej ma zarzut naruszenia art. 124 § 2 k.c. w związku z art. 531 § 1 i 530 § 2 k.s.h. w związku z art. 788 k.p.c., którego skarżący dopatrywał się w przyjęciu, że skutkiem podziału spółki prawa handlowego poprzez wydzielenie zorganizowanej części jej majątku i przeniesienie na spółkę przejmującą jest wstąpienie nabywcy w prawa wynikające z tytułu wykonawczego, bez konieczności uzyskiwania na swoją rzecz klauzuli wykonalności, a co za tym idzie, iż termin przedawnienia egzekwowanego roszczenia spoczywa w takiej sytuacji ze skutkiem na korzyść spółki przejmującej, jako wierzyciela egzekwującego, podczas gdy prawidłowa wykładnia przywołanych przepisów prowadzi do wniosku, iż w stanie prawnym obowiązującym do dnia 8 września 2016 r. spółka przejmująca nie wstępowała z mocy prawa do toczącego się postępowania egzekucyjnego, a dla prowadzenia egzekucji ze skutkiem w zakresie przerwy i spoczywania terminu przedawnienia musiała wystąpić o nadanie tytułowi egzekucyjnemu na swoją rzecz klauzuli wykonalności. Naruszenie to powód ocenia jako rażące, gdyż od kilkunastu lat w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych utrwalił się pogląd, że art. 788 § 1 k.p.c. miał zastosowanie również w razie przeniesienia wierzytelności po wszczęciu

postępowania egzekucyjnego i że kontynuowanie egzekucji przez jej nabywcę wymaga nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności na jego rzecz. Oceny tej nie zmienia art. 192 pkt 3 k.p.c., który nie ma zastosowania w postępowaniu egzekucyjnym. Zdaniem skarżącego, sytuacja uległa zmianie dopiero z dniem wejścia w życie art. 804¹ k.p.c. (8 września 2016 r.), który stanowi obecnie, że w razie przejścia egzekwowanego uprawnienia na inną osobę po wszczęciu postępowania egzekucyjnego osoba ta może wstąpić do postępowania na miejsce wierzyciela za jego zgodą, o ile przejście będzie wykazane dokumentem urzędowym lub dokumentem prywatnym z podpisem urzędowo poświadczonym.

Należy zgodzić się z powodem, że w nowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalił się już pogląd – dotyczący stanu prawnego obowiązującego przed wejściem w życie art. 804¹ k.p.c. - iż zakres zastosowania art. 788 § 1 k.p.c. obejmował również sytuacje, w których uprawnienie objęte tytułem egzekucyjnym przeszło na inną osobę po wszczęciu postępowania egzekucyjnego (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2004 r., III CZP 63/04, OSNC 2005, nr 10, poz. 174 i z dnia 5 marca 2009 r., III CZP 4/09, OSNC 2010, nr 1, poz. 2 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2012 r., V CSK 7/12, nie publ. i z dnia 7 kwietnia 2017 r., V CSK 484/16, nie publ.), także wtedy, gdy nastąpiło to w drodze sukcesji uniwersalnej albo uniwersalnej częściowej wynikającej m.in. z podziału spółki przez wydzielenie (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 26 czerwca 2014 r., III CZP 46/14, OSNC 2015, nr 4, poz. 42, z dnia 26 lutego 2015 r., III CZP 106/14, OSNC 2016, nr 1, poz. 1 i z dnia 29 listopada 2017 r., III CZP 68/17, OSNC 2018, nr 6, poz. 60, oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 września 2015 r., IV CSK 659/14, OSNC-ZD 2017, z. B, poz. 20 i z dnia 1 marca 2017 r., IV CSK 350/16, nie publ.). Oznacza to, że w celu dochodzenia zaspokojenia wierzytelności w postępowaniu egzekucyjnym jej nabywca „przez wydzielenie” (*in casu (...)*) musiał uzyskać nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności na swoją rzecz. Wspierając swój odmienny i błędny pogląd uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2016 r., III CZP 85/16 (OSNC 2017, nr 9, poz. 97) Sąd Apelacyjny przeoczył, że dotyczyła ona nabycia części majątku spółki wskutek podziału przez wydzielenie, który nastąpił w toku procesu. Doniosłość tego rozstrzygnięcia wyrażała się w odrzuceniu zastosowania w takim przypadku art. 192 pkt 3 k.p.c., a więc przepisu,

który w ogóle nie ma zastosowania w postępowaniu egzekucyjnym (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2004 r., III CZP 63/04, z dnia 5 marca 2009 r., III CZP 4/09 i z dnia 29 czerwca 2016 r., III CZP 29/16, OSNC 2017, nr 5, poz. 55 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2012 r., V CSK 7/12 i z dnia 19 listopada 2014 r., II CSK 196/14, OSNC 2015, nr 12, poz. 145). Nic innego nie wynika też z uchwały Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2017 r., III CZP 68/17, w której przyjęto, że przepis art. 788 § 1 k.p.c. nie ma zastosowania w razie przekształcenia spółki handlowej w inną spółkę handlową na podstawie art. 551 § 1 k.s.h., i dotyczącej sytuacji, w której spółka poddana procesowi przekształcenia zmienia jedynie swą „szatę prawną” (typ), zachowując – zgodnie z zasadą kontynuacji - tożsamość podmiotową w zakresie praw i obowiązków (nie dochodzi tu do sukcesji praw i obowiązków). Sytuacja taka bowiem nie zachodzi w razie podziału spółki przez wydzielenie (art. 529 § 1 pkt 4 k.p.c.).

Wbrew zatem zapatrywaniu Sądów obu instancji, a w zgodzie ze stanowiskiem skarżącego, należy stwierdzić, że nabywając skutek podziału przez wydzielenie egzekwowaną od powoda wierzytelność, (...) nie wstąpił – skutek samego nabycia - do postępowania egzekucyjnego zainicjowanego wnioskiem BANKU B.

Wychodząc z tego trafnego założenia, skarżący zarzucił także naruszenie art. 531 § 1 i 530 § 2 k.s.h. w związku z art. 123 § 1 pkt 1 k.c. przez przyjęcie, że w przypadku podziału spółki przez wydzielenie spółka przejmująca może powołać się na przerwę biegu przedawnienia i jego spoczywanie wywołane wnioskiem egzekucyjnym złożonym przez poprzedniego wierzyciela, tj. spółkę dzieloną, podczas gdy prawidłowa wykładnia przywołanych przepisów prowadzi – zdaniem powoda - do wniosku, iż do przerwania biegu przedawnienia nie wystarczy identyczność wierzytelności, lecz niezbędna jest identyczność osób, na rzecz których bądź przeciwko którym dana czynność, obiektywnie zdolna do przerwania przedawnienia, została dokonana.

Zarzut ten – istotny dla oceny wpływu zdarzeń, które miały miejsce przed podziałem BANKU B., na bieg przedawnienia – nawiązuje zapewne do nowszego orzecznictwa Sądu Najwyższego, a zwłaszcza wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2014 r., II CSK 196/14. Jest jednak nietrafny, pomija bowiem,

że orzecznictwo to – wykluczające dopuszczalność powoływania się przez cesjonariusza na przerwę biegu przedawnienia wywołaną wnioskiem egzekucyjnym cedenta - dotyczy sytuacji, w których postępowanie egzekucyjne toczyło się pierwotnie na rzecz banku, na podstawie bankowego tytułu egzekucyjnego opatrzonego klauzulą wykonalności, a na związane z tym przerwę lub zawieszenie biegu przedawnienia powoływał się cesjonariusz, który nie był bankiem (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2015 r., III CZP 103/14, OSNC 2015, nr 12, poz. 137, z dnia 29 czerwca 2016 r., III CZP 29/16 i z dnia 9 czerwca 2017 r., III CZP 17/17, OSNC 2018, nr 3, poz. 25, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 grudnia 2017 r., III CZP 84/17, nie publ. oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 2017 r., V CSK 493/16, nie publ. i z dnia 21 lipca 2017 r., I CSK 6/17, nie publ.). Jeżeli – jak w niniejszej sprawie – nabywcą wierzytelności jest inny bank, przerwa biegu przedawnienia wywołana złożeniem przez pierwotnego wierzyciela wniosku o wszczęcie egzekucji zachowuje swój skutek także względem sukcesora (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2016 r., III CZP 60/16, nie publ. i z dnia 21 grudnia 2017 r., III CZP 84/17, uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 2017 r., III CZP 17/17, oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2018 r., II CSK 356/17, nie publ.). Nie dotyczy to jednak sytuacji, w której postępowanie uległo umorzeniu na podstawie obowiązującego do dnia 8 września 2016 r. art. 823 k.p.c. (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 października 2003 r., II CK 113/02, OSP 2004, z. 11, poz. 141, z dnia 14 kwietnia 2011 r., IV CSK 439/10, nie publ., z dnia 30 kwietnia 2015 r., II CSK 349/14, nie publ., oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca 2016 r., III CZP 29/16).

Zaakceptowanie poglądu, że w celu dochodzenia w postępowaniu egzekucyjnym zaspokojenia wierzytelności nabytej „przez wydzielenie” nowy wierzyciel musi uzyskać klauzulę wykonalności na swoją rzecz, dezaktualizuje zarzut naruszenia art. 123 § 1 pkt 1 k.p.c. oparty na założeniu, iż nie będąc czynnością konieczną, wniosek o nadanie takiej klauzuli nie może przerywać biegu przedawnienia.

Wzmaga natomiast potrzebę oceny zarzutu naruszenia art. 123 § 1 pkt 1 i 124 § 2 k.c., które polegać miało na przyjęciu, że zgodnie z dyspozycją art. 124 § 2 k.c. termin przedawnienia egzekwowanego roszczenia spoczywa przez cały czas trwania

postępowania egzekucyjnego, także wtedy, gdy w jego toku wierzyciel egzekwujący zbył uprawnienie stwierdzone tytułem wykonawczym, podczas gdy – zdaniem powoda - postępowanie egzekucyjne, kontynuowane przez podmiot wskazany w tytule wykonawczym, który utracił materialnoprawny przymiot wierzyciela, nie zmierza bezpośrednio do zaspokojenia roszczenia i z tej przyczyny końcową datą spoczywania terminu przedawnienia jest data zbycia egzekwowanej wierzytelności.

Zarzut ten należy w zasadzie ocenić jako trafny, gdyż stwierdzenie, że mocą samego nabycia wierzytelności wskutek podziału spółki przez wydzielenie nowy wierzyciel nie wstępuje automatycznie do postępowania egzekucyjnego zainicjowanego wnioskiem tej spółki, rzeczywiście oznacza, iż kontynuowanie tego postępowania - na rzecz byłego wierzyciela (podzielonej spółki), a więc podmiotu już nieuprawnionego materialnoprawnie – nie może być uznane za czynność służącą bezpośrednio zaspokojeniu tej wierzytelności (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2014 r., II CSK 196/14 i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2016 r., III CZP 52/16, OSNC 2017, nr 7-8, poz. 83). Zarazem nie sposób przyjąć, by nowy wierzyciel, pozostając biernym, mógł wywodzić z takiej kontynuacji postępowania egzekucyjnego korzystny dla siebie skutek w postaci spoczywania biegu przedawnienia. Tezie tej bynajmniej nie sprzeciwia się wykładnia literalna art. 124 § 2 k.c., wiążąca ponowne rozpoczęcie biegu przedawnienia z zakończeniem postępowania, dotyczy bowiem ona sytuacji, w której postępowanie toczy się na rzecz podmiotu uprawnionego. Spoczywanie biegu przedawnienia w tym czasie wynika z założenia, że do czasu ukończenia postępowania, uprawniony nie ma możliwości inicjowania dalszych stadiów postępowania, nie może więc podjąć innej czynności koniecznej, mogącej przerwać bieg przedawnienia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 kwietnia 2015 r., II CSK 349/14, nie publ.). Tymczasem w rozpatrywanej sytuacji kontynuowanie postępowania egzekucyjnego na rzecz byłego wierzyciela nie stwarza nowemu wierzycielowi przeszkody w podjęciu własnych czynności zmierzających bezpośrednio do zaspokojenia roszczenia, tzn. złożenia wniosku o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności na jego rzecz. Zarazem nie można zapominać, że brak w postępowaniu egzekucyjnym odpowiednika art. 192 pkt 3 k.p.c. oznacza tylko, iż uprawnienie do prowadzenia postępowania egzekucyjnego przez pierwotny podmiot wygasa, a jego kontynuacja

naraża go na odpowiedzialność odszkodowawczą (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2014 r., II CSK 196/14 i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2016 r., III CZP 52/16). Nie oznacza natomiast, że postępowanie to ulega umorzeniu z mocy prawa. Trudno zaś zaakceptować sytuację, w której ponowne rozpoczęcie biegu przedawnienia przeciwko biernemu nowemu wierzycielowi, zależałoby od tego, czy - i kiedy - był wierzyciel złożył wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego. Sam dłużnik może wszak bronić się przed kontynuacją postępowania tylko występując z powództwem przeciwegzekucyjnym przewidzianym w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2014 r., II CSK 196/14). Było tak także pod rządem art. 825 pkt 3 k.p.c., ponieważ w rozważanej sytuacji nie miała miejsca oczywista sprzeczność egzekucji z treścią tytułu wykonawczego, łączona w orzecznictwie z prowadzeniem egzekucji na rzecz wierzyciela innego niż wskazany w tytule wykonawczym (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2008 r., III CZP 27/08, OSNC 2009, nr 6, poz. 85).

Skarżący ma rację, że przedstawionym regułom nie sprzeciwia się wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2017 r., V CSK 484/16, przyjmujący, iż przedawnienie, którego bieg został przerwany wskutek wniosku wierzyciela o wszczęcie postępowania egzekucyjnego, rozpoczęło bieg na nowo dopiero po umorzeniu postępowania egzekucyjnego, mimo iż w międzyczasie doszło do zmiany wierzyciela, a nowy wierzyciel – Skarb Państwa, który nabył mienie pozostałe po likwidacji pierwotnego wierzyciela, nie uzyskał na swoją rzecz klauzuli wykonalności. Powód trafnie zauważa, że istotne znaczenie dla Sądu miała okoliczność, iż Skarb Państwa, powołując się względem komornika prowadzącego egzekucję na swe następstwo pod tytułem ogólnym, rozszerzył pierwotny wniosek egzekucyjny, co komornik uznał za skuteczne. W konsekwencji w komparacji postanowienia o umorzeniu rozszerzonego postępowania egzekucyjnego (ze względu na jego bezskuteczność) oznaczył jako wierzyciela egzekwującego Skarb Państwa. Sąd Najwyższy podkreślił również, że prowadzenie egzekucji w sposób sprzeczny z treścią tytułu wykonawczego, a zatem także na rzecz osoby, która według tytułu wykonawczego nie jest wierzycielem, stanowi przesłankę umorzenia postępowania egzekucyjnego, jednak nie z urzędu, lecz na wniosek dłużnika (art. 825 pkt 3 k.p.c.).

Dłużnik, powiadomiony o rozszerzeniu wniosku przez Skarb Państwa, nie złożył jednak takiego wniosku i nie kwestionował statusu pozwanego, jako swojego wierzyciela (por. też uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2008 r., III CZP 27/08).

W tym kontekście należy zauważyć, że wychodząc w niniejszej sprawie z odmiennych założeń co do zakresu zastosowania art. 788 § 1 k.p.c., Sady obu instancji nie poczyniły żadnych ustaleń co do aktywności (...) w postępowaniu egzekucyjnym zainicjowanym wnioskiem BANKU B. (jej braku), poprzedzającej wniosek z dnia 11 stycznia 2013 r. o nadanie klauzuli wykonalności na rzecz (...) jako nabywcy wierzytelności. Wprawdzie ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego i też powoda zdaje się wynikać, że do czasu umorzenia egzekucji była ona prowadzona jedynie na rzecz pierwotnego wierzyciela, a (...) pozostawał całkowicie bierny, jednakże dla właściwego zastosowania norm prawa materialnego konieczne są stanowcze ustalenia w tym zakresie.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

aj